

POTENCIÁLOVÉ PROUDĚNÍ TEKUTIN

7.1. Úvod

Tato kapitola obsahuje několik příkladů na určení rovinného nevírového nezřídlového stacionárního proudění nestlačitelné kapaliny. Užívá se k tomu výsledků teorie funkcí komplexní proměnné (viz [KIV]), speciálně tzv. komplexního potenciálu. Připomeňme zde základní fakta. Zájemce o podrobnější výklad odkazujeme například na [CR], [LS], [B], [Ce], [K5], [ST].

Rovinné stacionární proudění v oblasti $\Omega \subset \mathbb{R}_2$ se popisuje *vektorem rychlosti* $\mathbf{V}(x, y) = (V_x, V_y)$, jehož složky V_x, V_y jsou funkcemi souřadnic x, y bodu v rovině. *Proudnicí* rychlostního pole $\mathbf{V}$ nazýváme takovou křivku v Ω , pro kterou je k ní tečný vektor v každém jejím bodě rovnoběžný s vektorem $\mathbf{V}$ v tomto bodě. Z podmínky nevírovosti máme rovnici

$$(1) \quad \operatorname{rot} \mathbf{V} = 0,$$

z podmínek stacionárnosti a nezřídlovosti rovnici

$$(2) \quad \operatorname{div} \mathbf{V} = 0.$$

Z podmínky (1) vyplývá existence tzv. (*reálného*) *potenciálu* $u(x, y)$ (v jednoduše souvislé oblasti globálně, ve vícenásobně souvislé pouze lokálně nebo jako mnohoznačná funkce), pro který platí

$$(3) \quad \mathbf{V} = \operatorname{grad} u.$$

Dosazení (3) do (2) dá

$$(4) \quad \Delta u = 0,$$

tj. potenciál u je řešením Laplaceovy rovnice (je to harmonická funkce). Proto řešení úloh teorie proudění vede na řešení okrajových úloh pro Laplaceovu rovnici. K tomu (jak víme z předchozí kapitoly) se v případě dvou nezávislých proměnných dá s výhodou užít funkcí komplexní proměnné.

Základním pojmem je tzv. *komplexní potenciál*: v důsledku (4) existuje k reálnému potenciálu u harmonicky sdružená funkce $v(x, y)$ (v jednoduše souvislé oblasti globálně, ve vícenásobně souvislé jen lokálně nebo jako mnohoznačná funkce), tj. taková harmonická funkce v , že funkce

$$f(z) = u(x, y) + iv(x, y), \quad z = x + iy,$$

je holomorfní funkcí proměnné z . Tato funkce f se nazývá *komplexním potenciálem* rychlostního pole $\mathbf{V}$ a jeho derivace f' *komplexní rychlostí*. Funkce v se nazývá *proudovou funkcí*. Z definice je zřejmé, že komplexní potenciál je prouděním určen jednoznačně až na aditivní konstantu.

Naopak, na každou holomorfní funkci $f(z) = u(x, y) + iv(x, y)$, $z = x + iy$ se můžeme dívat jako na komplexní potenciál proudění $\mathbf{V} = (V_x, V_y)$, pro něž je $u(x, y) = \operatorname{Re} f(x + iy)$ reálným potenciálem a $v(x, y) = \operatorname{Im} f(x + iy)$ proudovou funkcí, a tedy v důsledku Cauchy-Riemannových podmínek je

$$V_x + iV_y = \frac{\partial u}{\partial x} + i \frac{\partial u}{\partial y} = \frac{\partial u}{\partial x} - i \frac{\partial v}{\partial x} = \overline{f'(z)},$$

tj.

$$\|\mathbf{V}\| = |f'|, \quad V_x = \operatorname{Re} f', \quad V_y = -\operatorname{Im} f'.$$

Protože jsou křivky $u = \text{konst}$, $v = \text{konst}$ ortogonální, je vektor $\mathbf{V} = \operatorname{grad} u$ tečným vektorem ke křivce $v = \text{konst}$, a tato křivka je proto proudnicí. Křivky $u = \text{konst}$ se nazývají *ekvipotenciálními křivkami*. V důsledku (5) jsou tedy proudnice resp. ekvipotenciální křivky dány předpisem

$$\operatorname{Im} f = \text{konst.} \quad \text{resp.} \quad \operatorname{Re} f = \text{konst.}$$

Je-li φ křivka v $\mathbb{R}_2$ a $\mathbf{V}$ vektorové pole, pak integrály

$$N_\varphi = \int_{\varphi} (\mathbf{V}, \mathbf{n}) ds = \int_{\varphi} V_n ds, \quad \Gamma_\varphi = \int_{\varphi} \mathbf{V} d\varphi = \int_{\varphi} (\mathbf{V}, \boldsymbol{\tau}) ds = \int_{\varphi} V_\tau ds$$